به نام خداوند جان و خرد

۱۱۹

﴿نقش رنگ در حفاظت از بناهای تاریخی﴾

(تجربه مالزی)

مقدمه

رنگ، اصلی‌ترین عنصر طراحی در هنرهای بصری، نقاشی، پیکرتراشی و معماری است. از ابتدای تاریخ، هنگامی که انسان‌ها برای ابراز احساسات و عواطف خود از نقاشی بر دیواره غارها بهره می‌بردند، رنگ نقشی اساسی در زندگی آنها ایفا می‌نمود. یونانی‌های باستان در ساختمان‌های خود از رنگ استفاده می‌کردند و مصری‌های کهن نیز مجسمه‌ها را رنگ‌آمیزی می‌نمودند. امروزه نیز رنگ، نقش خود را به عنوان یک عنصر اصلی در زندگی ما حفظ کرده است. تلویزیون رنگی، دوربین عکاسی رنگی، ماشین فتوکپی رنگی و لنزهای چشمی رنگی نمونه‌هایی است که نشان می‌دهد جوامع امروزی تا چه حد به استفاده از رنگ وابسته هستند.

استفاده از رنگ در طراحی ساختمان، چندین هدف زیباشناختی مختلف را دنبال می‌کند:

- **برای بیان کیفیت مواد بکار رفته در ساختمان:** کاشی‌های قرمز سقف، دیوارهای سنگی خاکستری، سازه‌های چوبی قهوه‌ای رنگ.
- **برای تأکید بر کاربری ساختمان:** مثلاً رنگ قرمز برای معابد چینی یا پایگاه‌های آتش‌نشانی، سفید برای کلیسا و آبی برای قرارگاه پلیس در مالزی.
- **برای ایجاد فضا در داخل و خارج از ساختمان:** مثلاً استفاده از رنگ‌های روشن و شاد در آشپزخانه نشانه هیجان و شادی است.
- **برای نشان دادن وحدت یا گوناگونی:** طرح‌های رنگیِ متحد الشکل القا کنندهٔ حس وحدت هستند؛ مثلاً مغازه‌های کوچک سنتی یا مجتمع فروشگاه‌های مدرن. برعکس، استفاده از رنگ‌های مختلف حس گوناگونی و تنوع را در فرد بوجود می‌آورد.

اهمیت رنگ در حفاظت از ساختمان‌ها

رنگ اهمیت ویژه‌ای در نشان دادن ویژگی‌های منحصر به فرد ساختمان‌های تاریخی دارد. رنگ‌آمیزی عناصر مختلف ساختمانی مانند پنجره، در، دیوار، ستون، بام، گنبد، مناره، پلکان و سقف به این دلیل اهمیت دارد که تصویر روشنی را از شهرهای باستانی در اختیار می‌گذارد. این تصاویر به نحو بارزی در ذهن گردشگران حک شده و آنها را به دیدن دوباره بناهای تاریخی ترغیب می‌کند.

رنگِ مصالح ساختمانی ویژگی قابل توجهی برای ساختمان‌های تاریخی ایجاد نموده است. به عنوان مثال، مسجد جامع کوالالامپور دارای دیوارهای آجری قرمز رنگی بوده و از ساختمان‌های مدرن اطراف کاملاً متمایز است. رنگ منحصر بفرد این ساختمان، آن را به نماد ملی شهر کوالالامپور تبدیل کرده است. مثال دیگر استفاده از سفال‌های رنگی در پلکان خانه‌های سنتی شهر مالاکا و نمای بیرونی بعضی فروشگاه‌ها در مالزی است. سفال‌ها در اندازه‌ها و طرح‌های مختلف نشان دهندهٔ ثروت صاحب خانه می‌باشند. همچنین استفاده از رنگ روغن قهوه‌ای تیره در سازه‌های چوبی به منظور جلوگیری از حمله موریانه‌ها، تصویر زیبایی را از خانه‌های سنتی مالزی به نمایش می‌گذارد.

دستورالعمل‌های کاربرد رنگ در حفاظت از ساختمان‌ها

برای کاربرد رنگ در مقوله حفاظت از ساختمان می‌توان از دستورالعمل‌های زیر پیروی کرد:

۱- مستندسازی رنگِ فعلیِ بنا قبل از انجام هرگونه عمل بازسازی. این مستندسازی به صورت تصویری نیز انجام می‌شود (با استفاده از عکس‌ها، نقشه‌های ترسیمی و نقشه‌های تقریبی).

۲- تعیین مصالح ساختمان (آجر، چوب، فلز، گچ و ...).

۳- تعیین نوع رنگی که در حال حاضر در ساختمان به کار رفته است (دوغاب آهک، رنگ روغن، دوغاب سیمان و ...).

۴- انتخاب روش مناسب جهت زدودن رنگ فعلی که بسته به خواص و شرایط رنگ‌آمیزی متفاوت است.
۵- فراهم نمودن ابزارهای مناسب برای زدودن رنگ.
۶- تعیین رنگ‌های اصلی ساختمان؛ این فرآیند شامل تطبیق رنگ‌ها در نقشه‌های دستی یا کامپیوتری است.
۷- انجام تحقیقات بیشتر به منظور کمک به نتایج تحلیل؛ به عنوان مثال، مصاحبه با ساکنین محلی، بررسی ساختمان‌هایی با نوع و سن مشابه که در محل یا هر جای دیگری بنا شده‌اند و کمک گرفتن از متخصصین رنگ یا شیمی‌دان‌ها.
۸- ارائه نتایج نهایی (به صورت نقشه‌ها، گزارش‌ها و عکس‌ها) به کمیته حفاظت از ساختمان به منظور تأیید طرح رنگ نهایی که شامل نوع رنگ‌آمیزی ساختمان نیز می‌شود.
۹- رنگ‌آمیزی ساختمان مطابق با طرح رنگ اصلی؛ باید اطمینان حاصل کرد که رنگ‌آمیزی جدید با رنگ‌آمیزی اصلی همخوانی دارد. بنابراین استفاده از کارگران ماهر و با تجربه برای انجام رنگ‌آمیزی ضروری است.

هماهنگی رنگ‌ها در مکان‌های تاریخی

رنگ‌های مختلف یک ساختمان تاریخی ممکن است دارای هارمونی بصری باشند. اما در مقیاس وسیع‌تر، احتمال اینکه این رنگ‌ها با محیط پیرامون همخوانی نداشته باشند زیاد است، به ویژه اگر ساختمان در یک منطقه حفاظت شده قرار داشته باشد. ساختمان‌های تاریخی که در مناطق حفاظت شده واقع شده‌اند، معمولاً از نظر سبک معماری، قالب، تناسب، فرم و رنگ با محیط اطرافشان تفاوت دارند. هارمونی رنگ به همراه بسیاری موارد دیگر به القاء حس وحدت کمک می‌کند. بنابراین ساختمان‌هایی که در کنار یکدیگر ساخته می‌شوند، بایستی با یکدیگر هماهنگ باشند. هارمونی رنگ در ایجاد حس تأیید، هماهنگی، پیوستگی و پایداری ساختمان‌های تاریخی در محدوده‌های حفاظت شده نقش مهمی ایفا می‌کند.

در برخی کشورها، دولت قوانین و ضوابطی جهت کنترل توسعه فضاهای حفاظت شده وضع می‌کند. این قوانین شامل کنترل ارتفاع ساختمان، علائم تبلیغاتی، رنگ‌ها و مصالح به کار رفته در نمای خارجی ساختمان‌ها و فرم عناصری که بعدها به ساختمان اضافه شده یا توسعه می‌یابند می‌باشد. تبلیغات مختلف مانند نشان‌های نئونی، بوردهای روشنایی، تابلوهای نقاشی و تبلیغات بایستی منحصراً به کمترین تعداد و کوچک‌ترین اندازه با کیفیت بالای گرافیکی و علامت‌گذاری با حروف محدود گردد. هدف از این کار تا حد امکان حفظ نمای اصلی بیرون ساختمان است. انتخاب صحیح رنگ‌ها و مصالح برای نمای بیرون ساختمان به ویژه با توجه به ساختمان‌های مجاور و همچنین ایجاد تنوع در بافت شهری ضروری است. یک مثال مناسب در این مورد، شهر تاریخی بس[1] در انگلیس است که در سال ۱۹۸۷ به منظور شناساندن ثروت باستانی ارزشمند آن به "سایت میراث جهانی" تبدیل شد. گردشگران و ساکنین محلی از طریق این پروژه می‌توانند زندگی رومی‌ها و ساکسون‌هایی را که در سال‌های دور در این شهر می‌زیسته‌اند، تجربه نمایند. در تابستان، باغ‌ها و سبدهای آویخته از دیوارهای شهر مملو از رنگ‌های مسحورکننده شده و به دیوارهای سنگی شهر جلوه خاصی می‌بخشند.

منبع:

-www.hbp.usm.my/**conservation**/SeminarPaper/**Colour**InBldg**Conservation**.html

مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد

(۸۷/۶/۲۳)

کلیه شماره‌های مجموعه دستاوردهای بشری در امر مدیریت شهری (تجارب جهانی) در سایت مرکز پژوهش‌های شورای اسلامی شهر مشهد به آدرس www.rcmc.ir در دسترس می‌باشد.

1. Bath